

Täysistunto

Perjantai 18.10.2024 klo 13.00—13.30

7. Vaalirahoituksen valvonta vuoden 2024 presidentinvaalissa – Valtiontalouden tarkastusviraston kertomus

Kertomus K 21/2024 vp

Lähetekeskustelu

Puhemies Jussi Halla-aho: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 7. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään tarkastusvaliokuntaan. — Keskustelu, edustaja Joona Räsänen, olkaa hyvä.

Keskustelu

13.07 Joona Räsänen sd: Arvoisa puhemies! Jälleen meillä on käsittelyssä vaalirahoitukseen liittyvä kokonaisuus, jota Valtiontalouden tarkastusvirasto on tutkinut, ja tällä kertaa tämä liittyy tämän vuoden presidentinvaaleihin. Vaalirahoituksen avoimuushan on keskeinen elinehto sille, että myös avoimuus ylipäättensä ja luottamus demokratiaa kohtaan säilyvät korkeina, ja on tärkeää, että kansalaisilla on niin halutessaan myös mahdollisuus selvittää ehdokkaiden vaalirahoitukset.

Arvoisa puhemies! Kertomuksen mukaan on hienoa havaita, että näitä vaalirahoituslainsäädännön sääntöjä ja käytänteitä myös ehdokkaat ja puolueet ovat näissäkin vaaleissa noudattaneet. Siinähan ei ole mitään pahaa, että yksityiset henkilöt ja yhteisöt haluavat tukea ehdokkaita, ja tämä on täysin sallittua. Ja on vain tärkeätä, että tämä toiminta noudattaa sitten vaalirahoituslainsäädännön sääntöjä, jotta myöskään minkään näköistä epäselvyyttä ei synny siitä, että tällä vaalirahoituksella pyritäisiin vaikuttamaan sitten esimerkiksi sellaisiin asioihin, joita meillä ollaan lainsäädännöllä suojattu.

Arvoisa puhemies! Puutun nyt vain yhteen asiaan, joka yleisesti on noussut näissä kaikissa eduskunnan keskusteluissa esille, kun tästä vaalirahoituslainsäädännön kehittämisestä puhutaan, ja se liittyy ennakkoilmoitukseen. Näissäkin vaaleissa kymmenestä ehdokkaasta seitsemän ehdokasta oli ennakkoilmoituksen tehnyt ennen varsinaista vaalipäivää, ja näiden presidentinvaalien osaltahan ennakkoilmoitus tuli jättää juuri ennen tätä ensimmäisen kierroksen varsinaista vaalipäivää. Ja tältä osin aikaisemminkin tässä salissa on noussut keskusteluun se asia, olisiko syytä lainsäädäntöä muuttaa siten, että tästä ennakkoilmoituksesta tehtäisiin pakollinen. Näin jokainen ehdokas kertoisi avoimesti jo ennen vaalipäivää äänestäjille, mistä oman vaalirahoituksensa on hankkinut, ja näin äänestäjillä niin halutessaan olisi myös mahdollisuus tätä asiaa vertailla, mikäli haluaisivat tähän asiaan tutustua ennen oman äänestyspäätöksensä tekemistä. Tältä osin toivoisin, että kun tämä asia on itse asiassa saanut kannatusta varmaan jokaisesta ryhmästä tässäkin salissa — ainakin kun aikaisempia keskusteluja on kuunnellut — niin lainsäädäntöä voitaisiin tarkistaa siten, että tämä vaalirahoituksen ennakkoilmoitus olisi pakollinen aivan kaikille ehdok-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 105/2024 vp

kaille aivan kaikissa vaaleissa. Tältä osin se lisäisi tämän järjestelmän avoimuutta, mahdollistaisi kansalaisille paremmin pääsyn tiedon äärelle ja sitä kautta varmistaisi varmasti luottamuksen myös demokratiaa kohtaan.

Arvoisa puhemies! Tähän loppuun on vielä todettava, että aina kun vaalirahoituksesta puhutaan, niin on syytä muistuttaa, että se on täysin oikein, että myös yksityiset ihmiset ja tahot osallistuvat ehdokkaiden vaalirahoitukseen, ja tässä totean, että toivottavasti näin tekevät myös jatkossa.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Autto, olkaa hyvä.

13.10 Heikki Autto kok: Arvoisa herra puhemies! Kun Suomea vertaillaan kansainvälisesti, niin meidän on helppo uskoa, että saamme vaikkapa juoda maailman parasta vesijohdotvettä. Sitä, että YK arvioi, että olemme maailman onnellisin kansakunta, meidän on ehkä itse joskus vähän vaikeampi uskoa, mutta kyllä minusta tuntuu, että meidän täytyy se uskoa, kun näin vuodesta toiseen YK arvioi. Ja on todella hienoa, että lähes mittarilla kuin mittarilla mitattuna Suomea todella arvioidaan lähes poikkeuksetta yhdeksi maailman parhaista maista. Useimmiten nämä mittarit ovat niitä, joilla tutkitaan sitä, miten demokratia toimii, miten päätöksentekoon luotetaan, mitkä ovat ihmisten mahdollisuudet osallistua päätöksentekoon, mutta ne liittyvät myös esimerkiksi lehdistönvapauteen tai korruption vähäisyyteen. Nämä ovat kaikki valtavan tärkeitä kulmakiviä hyvälle yhteiskunnalle. Niiden vuoksi voimme sitten nauttia niistä muista hyvistä asioista, joita hyvinvointiyhteiskunta meille tuo.

Vaalirahoituksen läpinäkyvyys on varmasti yksi niistä asioista, jotka rakentavat ihmisten luottamusta siihen, että vaalijärjestelmä toimii oikein, että jokaisen oikeudet, jotka perustuslaki meille turvaa tähän demokraattiseen järjestelmäämme osallistua, toteutuvat oikealla, lainmukaisella ja myös tarkoituksenmukaisella tavalla. Siksi on todella tärkeää, että tarkastusvirasto laatii tämän kertomuksen vaalirahoituksen valvonnasta kaikkien vaalien osalta, tässä tapauksessa tasavallan presidentin vaalien osalta, ja täytyy itse asiassa kyllä tällaisena sivumainintana tässä ottaa esille myös se, kuinka vaikka Pohjoismaiden neuvoston työskentelyssä saimme seurata sitä, kuinka kateellisina esimerkiksi ruotsalaiset kollegamme katsoivat meidän hyvähenkistä, rakentavaa ja todella korkeatasoista presidentinvaalikamppailua ja siihen liittyneitä keskusteluja. Suomi sai näiden vaalien käymisen myötä kyllä monella tapaa ihailua osakseen, ja se oli tietysti hieno asia koko maallemme.

Arvoisa puhemies! Pidän siis erittäin perusteltuna sitä, että tämä asia eduskunnassa tarkoin käsitellään, ja kun tiedämme, että tarkastusvaliokuntaa johtaa taitavaksi ja hyvin kokeneeksi kansanedustajaksi tunnettu Johanna Ojala-Niemelä, niin tämä puhemiesneuvoston esitys siitä, että asia lähetetään nyt tarkastusvaliokunnalle mietintöä varten, on enemmän kuin perusteltu, ja sitä kannatan.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Ojala-Niemelä, olkaa hyvä.

13.13 Johanna Ojala-Niemelä sd: Arvoisa herra puhemies! Avoimet ja rehelliset vaalit ovat Suomen toimivan länsimaisen demokratian kulmakivi, ja vaalirahoituslailla säädetään poliittisen toiminnan rahoitusta. Lainsäädännön keskeinen tavoite on ehkäistä korruptiota sekä taata riittävät voimavarat poliittisen järjestelmän toiminnalle. Keskeinen osa tätä avoimuutta on se, että äänestäjillä on mahdollisuus saada tietää, mistä puolueet tai muut

Pöytäkirjan asiakohta PTK 105/2024 vp

ehdokkaista asettavat mielipidesuunnat ovat saaneet kampanjaansa merkittävää rahoitusta. On tärkeää, että äänestäjät saavat mahdollisimman läpinäkyvää tietoa ehdokkaiden saamasta tuesta ja tätä kautta myös heidän taustaryhmistään. Tämä läpinäkyvyys vahvistaa kansalaisten luottamusta politiikkaan ja poliittisiin toimijoihin sekä omalta osaltaan ehkäisee väärinkäytöksiä.

Suomi on pärjännyt pitkään hyvin monissa kansainvälisissä vertailuissa koskien oikeusvaltion toimintaa ja korruption vähäisyyttä. Avoimessa demokratiassa tulee olla mahdollisuus myös rahallisesti tukea haluamaansa aatesuuntaa tai poliittista toimijaa, kunhan se tapahtuu läpinäkyvästi ja vallitsevien sääntöjen mukaisesti.

Tämä Valtiontalouden tarkastusviraston raportti tulee nyt meille tarkastusvaliokuntaan käsiteltäväksi, ja on hyvä ollut huomata, että kaikki ehdokkaat ovat tämän vaalirahoitusilmoituksen asianmukaisesti tehneet. Täytyy nyt sitten katsoa vielä, onko täällä joitakin kipukohtia ja näitä lainsäädännön kehittämistarpeita tämän osalta. Tämä tarkastusviraston raportti ansaitsee perusteellisen käsittelyn.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Heinonen, olkaa hyvä.

13.15 Timo Heinonen kok: Arvoisa herra puhemies! Kiitos hyvästä keskustelusta presidentinvaalien vaalirahoituksesta. Tämä on hyvä osoitus vahvasta, toimivasta demokratias-
ta, jossa saa asettua ehdolle, jossa saa tehdä vaalityötä, osallistua vaaleihin sitä kautta. Jokaisella on vapaa oikeus äänestää sitä ehdokasta, jota itse haluaa äänestää, ja myös osallistua demokratiaan ja vaaleihin vaalirahoituksen kautta, se on ihan keskeinen osa toimivaa demokratiaa, niin kuin tässä edellä on todettu. Niin kuin tästä selviää, meidän lainsäädäntöämme on näissä presidentinvaaleissakin noudatettu varsin tarkasti ja hyvin, ja tietysti valiokunta oman työnsä sitten osaltaan tekee.

Ehkä itse esitän muutaman huomion noin yleisesti vaaliraharahoituksesta. Olen jossain vaiheessa itse esittänyt, että me voisimme mennä vielä lähemmäksi tällaista kirjanpito-tyyppistä vaalirahoitusta, missä ihan avoimesti kerrotaisiin menot ja tulot ja sen kautta sitten se, miten raha on käytetty. Nythän niitä tietyllä tavalla niputellaan, eikä ole aina kauhean yksiselitteistä eikä edes tekijälleen helppoa löytää niitä kohtia: miten ne sieltä löytyvät ja miten se tasapaino löytyy menojen ja tulojen kanssa, kun niille etsitään sitä, mitkä ovat mihinkin sektoriin kuuluvia. — Tämä on nyt ehkä sellainen puheenvuoro, jonka ymmärtävät ne, jotka niitä lomakkeita ovat täyttäneet. — Mutta jos olisi kirjanpitotyyppinen, mikä tehdään yhdistyksissä, joita muuten aika monien ehdolle asettuvien taustayhdistykset ovat jo lainsäädännönkin kautta, niin olisi erittäin helppo toimittaa kirjanpito, josta selviäisivät menot ja tulot.

Toinen, jota olen itse pohtinut: Ehkä yksi paikka, missä tätä velvoitetta on hyvä tarkastella vielä laajemmin, on kuntien puoli. Kunnissa itse asiassa näitä tilanteita syntyy useammin. Itsekin jopa niistä rahoituksista, joita olen saanut valtakunnan politiikkaan, olen kokenut itseni ja jäävännyt kunta politiikassa, ja kunta politiikassahan tämä on huomattavasti väljempi, ja sitä kannattaisi tarkastella.

Edustaja Räsänen nosti esille ennakkoilmoituksen, ja sen pakollisuudesta on aika usein täällä keskusteltu. Haluan itse nostaa kuitenkin esille sen, että yhden kerran kävin läpi näitä ennakkoilmoituksia ja toteutuneita — en puhu presidentinvaaleista vaan eduskuntavaaleista — ja niissä oli massiivisia eroja. Eli ennakkoilmoitus kertoi jotain aivan toista kuin mikä lopputulos vaalirahoituksesta oli. Tämähän ei tue demokratiaa millään tavalla,

Pöytäkirjan asiakohta PTK 105/2024 vp

eli [Puhemies koputtaa] joko niistä täytyy tehdä sitovia ja niiden pitää olla tosiasioihin perustuvia, tai sitten niitä ei ole järkevää itse asiassa tehdä lainkaan.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Peltonen, olkaa hyvä.

13.19 Eemeli Peltonen sd: Arvoisa puhemies! Olemme jälleen saaneet eduskuntaan käsiteltäväksi yhden Valtiontalouden tarkastusviraston kertomuksen, tällä kertaa vaalirahoituksen valvonnasta viime tammikuun presidentinvaaleista. Nämä Valtiontalouden tarkastusviraston kertomukset vaalirahoituksen valvonnasta ovat hyvä mahdollisuus käydä laajemminkin keskustelua niistä kehittämiskohteista, joita meillä tässä vaalirahoituksen valvonnassa Suomenmaassa on, ja niitähän on useita.

Täällä keskustelussa esiin on aiemmin noussut edustaja Räsänen toimesta ennakkomoitustusten tekeminen pakolliseksi kaikille ehdokkaille. Voin sitä tukea, se olisi hyvä avoimuutta parantava muutos nykyisessä sääntelyssä, ja se lisäisi myöskin sitä äänestäjän kuluttajansuojaa, josta me kaikki aika usein tässäkin salissa huolta kannamme, että toteutuko se kuluttajansuoja riittävällä tavalla.

Lisäisin tähän kehitysehdotusten joukkoon vielä kaksi ehdotusta. Niistä ensimmäinen olisi vaalirahoitustien tekemisen velvollisuuden asettaminen kaikille ehdokkaille, myöskin jälkikäteen. Tällä hetkellä tämä vaalirahoitus tulee tehdä vain valituksi tulleiden tai varasijalle jääneiden kohdalla. Jos aidosti halutaan valvoa sitä, minkälaisia rahavirtoja tässä vaalirahoitusjärjestelmässä kulkee eri tahojen välillä, niin se edellyttäisi kyllä sitä, että meillä olisi jonkinlaista tietoa myöskin vaalirahoituksesta näille tahoille, jotka eivät ole valituksi tulleet. Se olisi varmasti yksi muutos, joka tilannetta myöskin eteenpäin kehittäisi.

Sitten kolmantena, ehkä pienimpänä yksityiskohtana, nostaisin esiin ulkomaisen vaalirahoituksen. Meillä on tällä hetkellä mahdollista saada Suomessa samaa aatesuuntaa edustavan tahon toimesta vaalirahoitusta myöskin ulkomailta. Hyvin monessa maassa on kielletty kokonaan se, että ulkomailta voisi kansallisia vaaleja vaalirahoittaa. Näin on toimittu esimerkiksi Yhdysvalloissa, missä vaalirahoitusjärjestelmä muutoin onkin sitten hyvin poikkeuksellinen ja paljon täynnä epäkohtia. Näkisin viisaana, että kun tässä hetkessä kannamme huolta hybridivaikuttamisesta ja erilaisesta vaalivaikuttamisesta, sekaantumisesta kansallisiin asioihin maamme rajojen ulkopuolelta, niin olisi viisasta tukiä tämä yksikin porsaanreikä, joka järjestelmässä vielä on, ja kieltää kokonaan tämä ulkomailta käsin oleva vaalirahoitus, vaikka sitä ei tällä hetkellä Suomessa juurikaan vaaleissa ole käytetty. Mutta siitä todennäköisyydestä, että tätä tulisi käyttää esimerkiksi jonkinlaisten vaalihäirintää harjoittavien uusien puolueiden perustamiseen, pyörittämiseen ja täällä kansallisten vaalien häiriöiden aiheuttamiseen, kyllä eroon pitäisi jo ennalta ehkäisevästi päästä.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Savola, olkaa hyvä.

13.21 Mikko Savola kesk: Arvoisa herra puhemies! Suomessa toimii luottamus ja sen luottamuksen tueksi valvonta, ja tämän vaalirahoituslainsäädännön pohjalta Valtiontalouden tarkastusvirasto tätä valvontaa tekee ja raportoi tänne eduskuntaan, mitä nyt sitten tarkastusvaliokunta tulee käymään läpi, ja me myöskin täällä isossa salissa ennen ja jälkeen käsittelyn asiasta keskustelemme.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 105/2024 vp

Ennakkoilmoituskysymys on sellainen, minkä ongelma oikeastaan tuossa edustaja Heinosen puheenvuorossa nousi esiin, eli nämä summat poikkeavat melko tavalla toisistaan, mitä sinne ennakkoilmoitukseen laitetaan ja mikä on sitten tämä varsinainen ilmoitus. Varmasti tuon ongelman tekee myös se väliaika, mikä ennakkoilmoituksen ja sitten varsinaisen vaalipäivän välillä on, ja kun vaalirahoitusta voi myös kerätä vielä itse vaalipäivän jälkeenkin, niin nuo summat eivät täsmää. On suositeltavaa tuo ennakkoilmoitus täyttää, ja on myös ehdokkaiden vastuulla, että se ilmoitus on tehty ja että se on vähintäänkin oikeansuuntainen. Ymmärrän kyllä sen, että tuossa ei välttämättä täsmällisiin lukuihin päästä, mutta kyllä se oikeansuuntainen saisi olla.

Sitten tuohon itse vaalirahailmoituksen tekemiseen: siihen, että Valtiontalouden tarkastusvirasto valvoo ja tutkii ja pyytää hyvin herkästi lisäselvityksiä. Uskon, että tässäkin salissa aika monilta on tuota lisäselvitystä pyydetty, kun on ensiksi vaalirahailmoitus jätetty ja sitten on pystytty täsmentää näitä tiettyjä kysymyksiä. Kun edustaja Peltonen mainitsi, että tämä laitettaisiin kaikille, niin kyllä minä ymmärrän myös resurssien näkökulmasta sen, että se voi olla vähän vaikea toteuttaa. En sitä poissulje, mutta tämä olisi varmaan semmoinen kysymys, jota tarkastusvaliokunta voisi tuossa omassa kuulemisessaan käsitellä.

Kaiken kaikkiaan Suomi on mahtava maa. Suomi on maa, jossa voidaan käydä vapaita vaaleja, joissa lopulta rahoitusten osuus on maltillista, se on avointa ja se on kaikille tasa-
puolista.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Jäntti, olkaa hyvä.

13.24 Aleks Jäntti kok: Arvoisa puhemies! Oma havaintoni nykyisin käytössä olevasta vaalirahalaista on se, että se toimii kohtuullisen hyvin — toki joitain ongelmia saattaa olla. On myös ilahduttavaa ja toisaalta kertoo tästä meidän demokratian toimivuudesta se, että muun muassa juuri nyt käsitellyssä olevassa presidentinvaalien vaalirahoituksessa samat tahot ovat tukeneet useampia eri ehdokkaita elikkä mahdollistaneet hyvät, näkyvät kampanjat useille eri ehdokkaille.

Mitä sitten tulee tähän keskusteluun näistä ennakkoilmoituksista ja siitä, kuinka laajalle niitä tulisi laittaa, niin itse näen sen tietyllä tavalla ehkä tarpeettomana, jossain määrin myöskin ongelmallisena. Pakko tunnustaa, että lukeudun niihin syntyisiin, jotka eivät ole kertaakaan ennakkoilmoitusta tehneet, mutta keskeinen syy on ollut se, että vaalirahoitusta voi hankkia vielä pitkän aikaa vaalien jälkeenkin ja ihan tarkkaan ei ole siinä vaiheessa vielä ollut edes tiedossa, miten se rahoitus sitten muodostuu. Sen sijaan olen vastannut vaikkapa vaalikoneisiin niin avoimesti kuin olen kyennyt. Ainakin Yle on joissain vaaleissa kysynyt, mikä on suurin piirtein vaalibudjettisi ja mikä se haitari on. Sen olen ihan avoimesti kirjoittanut sinne. Mutta niin kuin aiemmissa puheenvuoroissa on tullut ilmi, saattaisi olla huomattavia heittoja niissä ennakkoilmoituksissa — se on vain valistunut arvaus suhteessa siihen, miten sitten toteutuu.

Ja palaan vielä siihen, mikä tämän vaalirahailmoituksen tai ylipäätään vaalirahalain tarkoitus on: tietenkin se, että tehdään järjestelmää läpinäkyväksi ja sitä kautta sitten nähdään kytkökset niihin rahoittajiin ja ikään kuin kytketään etukäteen korruptiota pois Suomesta. Siinä mielessä näen, että ei ole välttämätöntä laajentaa tätä muiden kuin keskeisiin asemiin valittujen osalle, koska he tekevät niitä päätöksiä. Ja toisaalta, kuten esimerkiksi edustaja Savola tuossa mainitsi, Valtion tarkastusvirasto kohtuullisen tarkkaan — omienkin havaintojeni mukaan — kuitenkin käy läpi näitä ilmoituksia, ja jos se määrä kasvaisi kovin suu-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 105/2024 vp

reksi, niin se myöskin heikentäisi valvontaa, nimenomaan sen joukon, joka on keskeisessä asemassa. Mutta pidän hyvänä sitä, että nyt kun tämä ilmoitusasia eduskuntakäsittelyyn lähtee, niin tarkastellaan myös laajemmin tätä vaalirahalakia, myöskin näistä näkökulmista.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Edustaja Pauli Kiuru, olkaa hyvä.

13.27 Pauli Kiuru kok: Arvoisa herra puhemies! Vapaat vaalit ovat meille tärkeitä demokratian kannalta, ja Suomessa vaalijärjestelmä toimii erinomaisen hyvin, mutta aina voi tietysti kehittää.

Ensimmäisenä nostan tämän yleisen ongelman tästä avoimuudesta, läpinäkyvyydestä. Eli kun vaalimainoksissa pitäisi lukea sen maksajan nimi, niin hyvin monessa a) maksaja puuttuu kokonaan tai b) maksajana lukee joku yhdistys ”Kaikkea hyvää kaikille ry”, joka ei kyllä sitä avoimuutta yhtään tuo siihen asiaan lisää. Ei lukija siitä voi päätellä tuon taivaallista, että kuka se maksaja loppujen lopuksi on. Siinä suhteessa toivoisin avoimuutta lisää — mikä se keino on, en osaa sitä sanoa.

Sitten asia, joka on noussut useasti esille, että sama henkilö voi olla tukemassa eri osakeyhtiöitten kautta ehdokasta. Siinä mielestäni tämä lain henki ei silloin toteudu, koska ne rajat on sinne asetettu mutta sitten sama henkilö voi olla pääomistaja useissa osakeyhtiöissä ja sitä kautta olla tukena, eli lain henki ei siinä oikein toteudu.

Sitten tähän ennakoilmoitukseen. Todellakin kun olen myös itse niitä käynyt lävitse, niin heitot ovat kovin suuria. Tässä jo sanottiin, että vaalirahoitusta voi kerätä vielä vaalien jälkeenkin, ja se on totta. Tässä on nyt kyllä semmoinen ongelma, josta ehdokkaita vähän syyllistetään, että mikset ole sitä tehnyt. Sitten yhtä hyvin voisi syyllistää siitä, että olet tehnyt ilmoituksen, olet tehnyt sen vähän niin kuin roiskaisemalla ja se ei sitten yhtään vastaa sitä todellisuutta. Sekin on kyllä sitten näennäistä avoimuuden lisäämistä.

Puhemies Jussi Halla-aho: Kiitoksia. — Suuren valiokunnan kokouksen vuoksi joudumme lopettamaan keskustelun nyt. Mikäli listalle jää pitämättömiä puheenvuoroja, asian käsittely keskeytetään ja sitä jatketaan myöhemmässä vaiheessa.

Keskustelu ja asian käsittely keskeytettiin.